
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2007 (год. XVI), ISSN 0861-7902

ГОЛЯМОТО ЗАВРЪЩАНЕ НА ЕДНА ГОЛЯМА ЛИЧНОСТ

**Антония Велкова-Гайдаржиева. Васил Пундев
и българската литература. История. Критика.
Класика. В. Търново, 2006.**

През периода 1999–2002 Антония Велкова-Гайдаржиева публикува три книги: “Българска литературна критика и митотворчество (д-р К. Кръстев, Б. Пенев, Вл. Василев)”; в съавторство с Елена Налбантова – “Посмъртното слово като феномен на българската култура”; “Литературнокритически прочити”. Научната продуктивност на тълкувателката след това не даваше основание да се предположи, че се е уморила или изчерпала. И все пак обемистата монография “Васил Пундев и българската литература. История. Критика. Класика” е голяма и лично за мене – възмуваща изненада. Не само заради темата си, която е значима: Васил Пундев безспорно заслужава вниманието на всеки литературовед и акуратно представеното от Антония Велкова-Гайдаржиева негово целокупно творчество е актуален израз на обективна оценка за делото му.

Посоките на изследването, обхващащи всички проявления на този дълбок и темпераментен литературен историк и критик, са представени с лаконична прегледност във “Въвеждащи думи”. Още тук е формулиран интересът към “*драматичния, но и съкровен духовен сюжет Учител и Ученик, чиито главни персонажи са Б. Пенев и В. Пундев*” (с. 5). Това е наистина “*драматичен сюжет на приближаване и оттласкване, на близост и далечност*”, както се формулира в главата “Кратък опит на тема учител и ученик” (с. 10).

“Раздорът” (определението е на изследователката) между Б. Пенев и В. Пундев има конкретни поводи – за родоначалничеството в новобългарската поезия (върху което Велкова-Гайдаржиева подробно се спира в

главата “Дилемата Добри Чинтулов/Петко Р. Славейков и литературната наука през 20-те години на XX в.”) и реакцията на ученика спрямо “Основни чърти на днешната ни литература” (1921) – един текст, който и днес е възприеман полемично. Изследователката правилно изтегля конфликтването не по посоката на “*конюнктурно-преходните*”, а на “*екзистенциално-съкровени*” същности (с. 24). По този начин основателно се избягва “жълтопресническата” сензационност, която е най-малко удачна пред опониращите диалози на ярки духовни личности. (Сполучливо избегнатата, без да е пренебрегнатата, е възможната гротескова трактовка и в сюжета за третия – Б. Йоцов, появяващ се накрая, както се казва в стихотворение по друг повод на Константин Павлов. Във всеки случай третият не е по мярката на двамата.)

Без да иконоборства спрямо Б. Пенев, Велкова-Гайдаржиева представя В. Пундев в опозицията му към *едрите аршини и идеалистично дедуктивистки матрици на професора, както и заради крайния негативизъм спрямо родната художественост* (с. 34). Така ученикът е представен “*в смелия жест /.../ да опонира на тезите на своя учител*”, като несъвпадението на двамата “*и в най-голямата си напрегнатост не прераства в отрицание на другия*” (с. 40). Подчертавайки привличания и отгласвания, прилики и отлики, авторката с тактичност и психологически финес представя продуктивни различия, за да достигне до обобщения от типа на: “*Чрез Б. Пенев говори само и единствено канонът, чрез В. Пундев говорят центърът и периферията, канонът и апокрифът, гражданинът и професионалистът. Харизмата на Б. Пенев е организирана и институционализирана. Харизмата на ученика му е отвъд институционална. Въпреки перипетииите и драмата на оцеляването В. Пундев е решил да осъществи собствения си проект...*” (с. 42–43). Съполагането на двамата в земетръсните зони на духовното е извършено от Велкова-Гайдаржиева с дълбочина и академична съдържаност. Тук прозират пристрастия и съпричастия, които със сложността си не унижават участниците в драмата, тълкувателката, читателите на текста. Не ериниите, а евменидите движат перото на авторката, когато раздипля трагизма на разноречията.

Патетичната (малко в стила на Здравко Петров) “красивост” на последното изречение издава емоционалната ми ангажираност към тази част от научния труд – вероятно най-трудната за писане и особено интересната в монографията. Тя се чете на един дъх. Повторното ѝ четене убеждава, че си преминал през своего рода катарзисни състояния от висок интелектуално-нравствен порядък.

А “по-спокойните” възприятия в историколитературните изследвания на авторите от епохата на Възраждането представят прецизност и умение да се вникне в същностното за трактовките и методологията на В. Пундев. Велкова-Гайдаржиева не паразитира позитивистки върху писаното от него, в “преказка” ѝ личат вещина и модерно съучастие, достигащо връхната си точка в противопоставянето на П. Р. Славейков и Д. Чинтулов, съответно възплътители на *“ренесансовия отворен модел за света, който включва в оптиките на аз-а цялата общност”* и на *“затворения интровертен модел, който постепенно разрушава личността отвътре; който всячески иска да се избави от присъствието на света”* (с. 127). Авторката очевидно демонстрира трудолюбието си при представянето на разностранната литературнокритическа дейност на В. Пундев, разпиляна в периодиката, за да информира обстойно за постиженията му в главата “Периодика и литературен канон”. Мисля, че издаването на сборник с тези работи се превръща в задължение на Велкова-Гайдаржиева. Тогава ще се види, че и в най-дребните и периферни наглед бележки и отзиви този автор следва своя естетическа линия. Разбира се, той също проявява критическо късогледство (при оценката на Смирненски, да кажем), но определено е критик с усет и проникновения.

Тук трябва да отбележа и прецизно увлекателното представяне на особено интересната ми книга на Васил Пундев “Днешната българска лирика” (1929). Тази творба е удивително жизнена и заслужава да излезе извън полезрението на тесните специалисти. Авторката убедително го е доказала, спирайки се по-подробно на поргретуваните тук Теодор Траянов, Димитър Бояджиев, Николай Лилюев, въвличайки в диалога авторитети като Владимир Василев и Иван Мешеков. (Преди това е дадена една важна статия – “Пенчо Славейков и критическите езици на модерността”, в която е намесен и Димо Кьорчев – още една личност, достойна за внимание). Що се отнася до частта “Ние и другите”, трябва да призная, че тя най-малко ме ангажира, тъй като съм чужд на тази проблематика, ако и тук да е намесен колоритният д-р Н. Шейтанов. Затова пък заключителният текст “Диалогът между Поета и Критика. (Пейо Яворов и Васил Пундев)” по различен начин ме завърна към началото на монографията. Темата за “поета на нощта” в битието на Учителя и Ученика още веднъж ги обвързва и разграничава. Вярно е, че Б. Пенев е твърде омаян от Пенчо Славейков и някак хладноват (ако не и без сетивност) спрямо Яворов, но драмите на възприемането и аксиологията са част от битието на литературоведа.

Убеден съм в приносния характер на книгата на Антония Велкова-Гайдаржиева. Чрез нея е осъществено голямото завръщане на една голяма личност. Монографията се възприема със сладостното усещане за интелектуално и нравствено израстване чрез четенето – нещо, което малцина от многото претенциозно изявяващи се днес в жанра, постигат. Тежко и горко на авторката – те естествено ще завидят, което не е болка за умирачка. По-страшното е, че ние, харесалите този труд, очакваме много от нея. Аз, да кажем, още отсега си мисля дали демонстрираните умения в това изследване не биха били изключително полезни при насочването към Кирил Кръстев – последния мохикан на българския авангардизъм. Не поставям никаква задача естествено, но предложеното днес от Антония Велкова-Гайдаржиева е така интригуващо, че възбужда любопитството към следващите проявления на интелигентната и с литературоведски опит изследователка.

Владимир Янев